

української державності, переформатування освітнього ідеалу відбувалося із значними труднощами. Усвідомлення громадянами України національної ідентичності в останні десятиліття супроводжується протестними рухами проти несправедливості дій влади, кровопролитною боротьбою за власну територію, незгасаючими суспільними протиріччями. В цих умовах саме освіта має стати осередком відродження ідеалу людини розумної і водночас духовної, здатної гармонійно поєднувати досвід минулого із здобутками сучасного життя, бути патріотом і захисником своєї землі, активним творцем власної долі.

Савіщенко Вікторія Миколаївна
декан юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук,
доктор юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА ДЕОНТОЛОГІЯ: ЇЇ ВИДИ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасний стан реформування освіти, науки, медицини, правоохоронних органів вносить на порядок денний питання деонтологічної підготовки вчителів, лікарів, юристів. Низкою законів України призначення на посаду або вступ у професію передбачає складання професійної присяги, розуміння професіоналами поняття «професійний обов'язок». Його хибне усвідомлення, порушення професійної присяги призвело до зниження довіри суспільства до педагогів, лікарів, суддів, прокурорів, адвокатів.

Аналіз та систематизація статистичної відкритої інформації, отриманої з Єдиної державної бази з питань освіти, моніторинг офіційних сайтів закладів вищої освіти (183), Державної служби зайнятості, Державної служби статистики, опитування керівників юридичних, медичних, освітніх установ (107 осіб) щодо рівня підготовки молодих спеціалістів, працевлаштованих за останні п'ять років, анкетування відвідувачів судів, прокуратури, медичних та освітніх закладів (312 осіб) щодо якості отриманих послуг, дозволяють визначити протиріччя між:

- 1) дотриманням працівниками норм професійної етики та норм права;
- 2) масовізацією прийняття професійної присяги та чисельними порушеннями норм професійної етики з боку юристів та лікарів;
- 3) затребуваністю суспільства в деонтологічно підготовлених спеціалістах та дефіцитом таких спеціалістів на ринку праці;
- 4) змістом освітніх програм, навчальних планів, навчально-методичного забезпечення та відсутністю педагогічно обґрунтованої технології формування деонтологічно орієнтованої особистості;
- 5) наявністю публічного інтересу з боку громадянського суспільства і держави у підвищенні рівня культури представників правоохоронних органів, вчителів, лікарів та відсутністю ефективного адміністративно-правового забезпечення етичних норм у професійній діяльності.

Найбільш широке коло питань стосовно педагогічної деонтології містить монографія М. Васильєвої. Проблемам педагогічної етики присвячені роботи В. Сухомлинського, Г. Васяновича, М. Євтуха, І Зязюна та ін. Цінним, на наш погляд, є дослідження в галузі юридичної деонтології вчених М. Айзенберга, С. Алексєєва, В. Горшеньова, С. Гусарева, М. Ковалю, О. Петришина, П. Рабіновича, О. Скакун, С. Сливки, В. Сокурєнка, О. Тихомірова та ін. Питанням медичної деонтології були присвячені праці відомих вчених – лікарів: О. Михайленка, П. Павлова, М. Пирогова, Н. Сокольського, Г. Степанівської та ін.

Вказане у сукупності обумовлює необхідність дослідження проблем деонтологічної підготовки професіоналів, теоретико-правового аналізу деонтологічних основ професійної діяльності в умовах сучасних викликів та адміністративно-правового забезпечення професійної етики вчителів, лікарів та юристів.

Становлення деонтології (від грец. δέον (δέοντος) – потрібне, необхідне, λόγος – наука) як науки відбувалось впродовж століть. Її виток є філософія, етика. В 1834 році Ієремія Бентам у праці «Деонтологія, або наука про мораль» у науковий обіг вперше вводить термін «деонтологія», під яким розуміє вчення про професійні обов'язки. На думку І.

Бентама, кожна професійна дія має приносити користь. Таким чином, аналіз першоджерел свідчить, що суспільно значуща користь професії обумовлює визначення предмету деонтології – професійний морально-етичний обов'язок. Виходячи із такого розуміння предмету деонтології. Отже, деонтологія є галуззю знань про професійний обов'язок, сутність і соціальне призначення професії, її етичні стандарти. Вивчаючи морально-етичні відносини в професійній діяльності, деонтологія характеризується багатогалузевістю яка обумовлена розмаїттям професій типу «людина – людина», притаманним їм високим ступенем відповідальності. Такі професії мають свої особливості і проблеми морально-етичного характеру. В медицині – це взаєностосунки між лікарем, пацієнтом та його родичами; етичні (належні) моделі поведінки лікаря при виконанні професійних функцій: трансплантації, використанні створених клітин, штучному заплідненні, здійсненні абортів, евтаназії; особливості практики у сфері онкології, психіатрії, геронтології, педіатрії тощо. В юриспруденції – це взаєностосунки між юристом, його колегами, клієнтами, їх родичами, учасниками судового процесу, свідками, обвинуваченими, потерпілими; етичні (належні) моделі поведінки юриста при виконанні професійних функцій судді, адвоката, прокурора, нотаріуса, слідчого. В педагогіці – це взаєностосунки між вчителем (вихователем) та учнями, вихованцями, студентами, їх батьками, іншими учасниками освітнього процесу; етичні (належні) моделі поведінки педагога в нестандартних, конфліктних ситуаціях, низка етичних правил щодо впливу на формування особистості, втручання у внутрішній духовний світ дитини; дотримання принципів гуманності, справедливості, диспозитивності, конфіденційності та ін. в освітньому процесі. Отже, впродовж століть сформувалась професійна деонтологія, а її галузі стали самостійною складовою юридичної, педагогічної та медичної науки.

Перша галузь деонтологічних знань сформувалась у професійному середовищі лікарів. Усвідомлюючи, що виконання професійних обов'язків потребує не тільки медичних знань, а й дотримання професійно-морального обов'язку Гіппократом було сформульовано текст першої професійної обітниць. В 1964 році Луїс Лазанья, академічний декан Школи медицини при університеті Тафтс, написав текст професійної присяги для лікарів, який теж використовується при підготовці лікарів. У XX столітті медична деонтологія стала одним із самостійних розділів медичної науки. В Україні Указом Президента України від 15.06.1992 № 349 затверджена Клятва лікаря України. Її дають всі випускники вищих навчальних медичних закладів України, підписують текст, який зберігається в особовій справі, а в дипломі робиться відповідна відмітка. Такі адміністративно-правові засади медичної деонтології орієнтовані на глибоке усвідомлення морально-етичної основи професії, посилення моральної відповідальності випускника за порушення етичних вимог у професійній діяльності, а також застосування санкцій за їх недотримання, формування морально-етичного середовища в професійній спільноті. Однак практика засвідчує, що притягти лікаря до дисциплінарної відповідальності за порушення деонтологічних стандартів дуже важко, що визначає актуальність вдосконалення їх адміністративно-правового забезпечення.

Педагогічна деонтологія – найменш розроблена галузь професійної деонтології. В корпоративних колах найчастіше вчителі дають Клятву Сократа. Хоча на міжнародному рівні вже прийнята Педагогічна Конституція Європи, одним із розробників якої є український вчений В. Андрущенко, у вітчизняному законодавстві лише в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» вживається термін «добросесність», що можна вважати невеликим досягненням у розвитку педагогічної деонтології.

Наступною галуззю деонтологічних знань – є юридична деонтологія. Її становлення безумовно пов'язане з іменами класиків юриспруденції за часів Сародавнього Риму, з історією держави і права, формуванням і розвитком правової культури. Оpubлікований в XIX столітті Джоржем Шарсвудом курс лекцій «Професійна етика» став підґрунтям для розробки в XX столітті перших етичних стандартів юридичної професії і остаточного виокремлення юридичної деонтології в галузь юридичної науки. Порівняно із медичною деонтологією юридична деонтологія набула розгалуження, оскільки в юриспруденції сформувалися професії суддя, нотаріус, прокурор, адвокат, слідчий. Кожна з цих юридичних професій має свої особливості, які відображаються в функціях, завданнях, предмету праці, що в свою чергу відображається в професіограмах і обумовлює деонтологічні особливості суддівської, адвокатської, слідчої, нотаріальної етики. Всі юридичні професії об'єднані однією метою – забезпечення правопорядку та належного функціонування правової системи. Особливу увагу законодавцем приділено трьом юридичним професіям (суддя, прокурор, адвокат), адже розділ VIII Конституції України «Правосуддя» за змістом відображає і підкреслює високий рівень відповідальності саме цих професій. Тексти професійних присяг

юристів закріплені в Законах України «Про нотаріат», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про судоустрій і статус суддів». Аналіз текстів професійних присяг дає можливість визначити професійно важливі якості особистості юриста, які мають бути сформовані під час підготовки в закладі вищої освіти, це: об'єктивність, самостійність, неупередженість, незалежність, справедливість, чесність, сумлінність, відповідальність, конфіденційність, принциповість, гідність, повага. Крім законів, етичні стандарти закріплені в низці професійних кодексів та правил: Правила професійної етики нотаріусів України, Правила етичної поведінки поліцейських, Кодекс професійної етики та поведінки працівників прокуратури, Правила адвокатської етики, Правила поведінки працівника суду.

Отже, досліджуючи історію становлення деонтології як науки можна зазначити, що завдяки праву категорії професійної етики поступово стали предметом правового забезпечення у межах адміністративного права. Проте вирішення проблеми етичної поведінки вчителів, юристів та лікарів потребує комплексного підходу з точки зору професійної деонтології, адміністративного права, психології праці та професійної педагогіки.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. (зі змінами і допов.) / *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37. Ст. 2004.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.06.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

Маргулов Артур Худувич
професор кафедри
міжнародних відносин та туризму
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор історичних наук, доцент

БЕЗПЕКОВІ ФОРМАТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТОТАЛІТАРНОЇ ДЕРЖАВИ

Ассирійська національна меншина опинилась на теренах Російської імперії внаслідок проведення активної державної політики у Передній Азії. Виступаючи союзником православної Росії ассирійці зазнали актів відкритого геноциду із боку турецько-персидських державних адміністрацій. Ці обставини призвели до того, що частини населення була змушена переміститися на територію царської Росії в якості біженців. Характер розселення був некерованим, що призвело до перенаселення біженських мас у прикордонних адміністративних одиницях. Традиційними у розселенні були регіони, які знаходились на території сучасної Вірменії та Грузії. Завдяки вже існуючим ассирійським громадам тут відбулось концентрація біженців внаслідок військових дій протягом 1914-1918 рр. З цих територій почалось їх розселення по всій імперії.

Радянська влада отримавши у спадок існуючий етнічний склад країни намагалась знайти методи управління національними меншинами. Як й вся політика більшовиків вона складалась від спроб лояльної підтримки до спроб підкорення етнічного простору власним потребам. Фоном розпочатої на початку 1920-х років лояльної політики до представників національних меншин стала підтримка їх культурних потреб. В Тифлісі, в цей час, відкриваються навчальні заклади, культурні центри, друкується література національною мовою. Але спроби проникнути в етнічне середовище та заручитися лояльним ставленням до існуючого політичного формату зазнали фіаско. З еволюцією державницької політики до тотального контролю над громадським середовищем змінились й методи цієї політики. Асси-